

УДК 371.65.34:78
DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-3-43-48

Пархоменко Л. В.

викладач кафедри вокально-хорової майстерності
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ФАХОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядається проблема формування фахових компетенцій з постановки голосу як складова професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Визначено сутність поняття "компетенція" як педагогічної категорії. Охарактеризовано головні компетенції у єдності трьох блоків: особистісні, професійно-педагогічні та функціональні. Акцентовано увагу на специфіці фахової діяльності педагога-вокаліста.

Ключові слова: майбутній учитель музичного мистецтва, студент-вокаліст, компетентності, компетенції, блоки, компоненти, постановка голосу.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації нашого суспільства в якісно нові форми існування, глобалізації та розвитку гостро постає проблема підготовки дійсно компетентних музично-педагогічних кадрів, здатних на високому художньо-виконавському рівні організувати оволодіння знаннями та вміннями, спираючись на свій творчий досвід, широкий спектр фахових компетенцій. На сьогодні, серед останніх, вагоме місце посідають саме ті, що безпосередньо стосуються опанування мистецтва у процесі навчально-виховної діяльності студентів закладів вищої освіти.

Цикл вокально-хорових дисциплін, зокрема постановка голосу, займає одне з провідних місць на мистецьких факультетах вищої школи, оскільки визначається специфікою роботи фахівця, спрямованою на практичне виконання завдань формування духовного розвитку підростаючого покоління засобами сольного співу. За цих обставин формування вокальних компетенцій здійснюється на заняттях з постановки голосу та спрямовується на вирішення проблем удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Результатом чого є досконале оволодіння основами співацького дихання, правильною позицією голосового звучання, різноманітним голосоведенням, вмінням коригувати динамікою звучання, співацькою орфоєпією, артикуляцією, дикцією тощо.

Аналіз матеріалів з проблеми дослідження. Незаперечним у системі національного виховання можна вважати духовний катарсис, який сприяє моральному становленню людини саме через музичне мистецтво. За таких умов взаємозв'язок естетичного і загального досвіду індивіда окреслює музику як засіб, який здатен не лише формувати естетичні компетентності, а й визначати їх стратегічні функції у загальному розвитку особистості (Л. Масол, О. Олексюк, Л. Тарапата-Більченко, В. Орлов, О. Рудницька, Ф. Ялалов та ін.).

Вагоме значення для сучасної музичної педагогіки займають науково-педагогічні праці минулого століття, в яких широкого висвітлювалися питання вокальної підготовки майбутнього педагога-музиканта (Б. Асаф'єв, О. Апраксина, М. Леонтович, К. Стеценко, Д. Кабалевський та ін.). Виконавську майстерність майбутнього вчителя у сфері музичного мистецтва як наукову проблему розглядали такі науковці, як Н. Андрійчук, В. Антонюк, Л. Василенко, Л. Дерев'янка, А. Єгоров, В. Ємельянов, В. Морозов, Т. Пляченко, Н. Самохіна, О. Стахевич, В. Федоришин, В. Юшманов, Ю. Юцевич та ін.

Досліджуючи коло предметних компетенцій учителя, вчені (Є. Валіт, Т. Крешна, К. Кушнір, М. Михаськова, Н. Мурована, І. Полубоярина, Л. Проців, Л. Тоцька,

Н. Цюлюпа, І. Шеремет та ін.) наполягають на домінуванні психологічного підходу крізь призму когнітивного, дієвого, рефлексивного, прогностичного та інших компонентів.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей формування вокальних компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва в класі постановки голосу як готовності до фахової діяльності.

Виклад основного матеріалу. В педагогічній літературі термін "*компетенція*" трактується як інтегрований результат опанування змістом освіти, який виражається у готовності студента використовувати засвоєні знання, уміння, навички, а також способи діяльності у конкретних життєвих ситуаціях для виконання практичних і теоретичних завдань [5, с. 638].

За цих обставин компетентністю стає якість особистості, яка необхідна для належної продуктивної діяльності у певній сфері. Тож запорука успішності у виконанні завдань майбутньої професії студентів-музикантів (чи то заклади загальної середньої освіти, чи то позашкільні заклади мистецького спрямування тощо) у класі постановки голосу полягає у формуванні фахових компетенцій, що є одним з актуальних питань, яке намагаються вирішити сучасні педагоги у вищій школі.

Досліджуючи цю проблему, нам видається доречним розмежувати фахові компетенції на три ключові блоки, які у своїй сукупності визначають складову професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва: *особистісні, професійно-педагогічні та функціональні*.

До першого блоку відносяться **особистісні компетенції** майбутнього фахівця. Це так званий "сплав" природно-психологічних особливостей і набутих у процесі навчально-практичної діяльності фахово необхідних якостей особистості, які визначають успішність розвитку студента-вокаліста, а разом із тим і самого педагога. Вони підпорядковуються особистісним компетентностям як інтегральній характеристиці, здатності виявляти, розвивати, довільно регулювати власні здібності, ресурси, обдарування та соціальні позиції, розробляти, розвивати і втілювати у дійсність свої життєві плани, що базуються на усвідомленні соціальних потреб і особистісних цінностей.

У психолого-педагогічній літературі [5; 6; 7; 8] звертають увагу на особистісні якості суб'єкта, що формують перший блок фахових компетенцій, які є вкрай важливі у будь-якій професійній діяльності, зокрема й у вокальній. До цих якостей відносяться: дотримання здорового способу життя, відповідальність, ініціативність, комунікативність, емпатійність, мобільність, артистичність, креативність та інноваційність, готовність до самоосвіти, пунктуальність, працелюбність, ввічливість тощо. Формування особистісних компетенцій допомагає студенту-вокалісту визначити його здатність до: працювання у команді (педагог – студент – концертмейстер); сприйняття критики, порад і вказівок; вирішення конфлікту; розуміння своїх індивідуально-психологічних властивостей тощо [1; 4; 9; 10].

Поряд із цим підготовка студента-вокаліста неможлива без розвитку й індивідуального підходу до: психологічних особливостей (темперамент, експресивність, емоційність, творча уява і фантазія, інтуїція, сугестивність); здібностей (музичних, акторських, художньо-творчих); природних та набутих вокальних даних (тембр, рухливість голосу, широкий діапазон, природне резонування, чітка дикція та артикуляція тощо).

Другий блок вміщує **професійно-педагогічні компетенції**, які, на нашу думку, охоплюють найбільший спектр компетенцій, що формуються у процесі навчально-пізнавальної діяльності в класі постановки голосу і впливають на загальну професійну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва. Даний блок розмежується на декілька компонентів, оволодіння змістом яких складає основу майбутньої практичної діяльності студента: аксіологічний, професійний, технологічний.

Аксіологічний компонент акумулює свою увагу на позитивному ставленні студента-музиканта до майбутньої професійної діяльності, до зацікавленості у її здійсненні, в усвідомленні ним естетичної цінності й виховній функції вокального мистецтва, у формуванні загальної та сценічної культури, осягання єдності інтелектуальної, естетичної та духовної сфер діяльності. *Професійний компонент*

зосереджується не тільки на філософсько-естетичних та психолого-педагогічних знаннях, але й особливо важливих у майбутній професії – специфічних: музикознавчих, методичних, фізіологічних. Поряд із цим майбутній учитель музичного мистецтва набуває спеціальні навички (аналітично-педагогічні, музично-виконавські, комунікативні, художньо-творчі, дослідницькі), які формують його професіоналізм.

Технологічний компонент, на нашу думку, найбільш важливий, оскільки впливає на особистісний рейтинг майбутнього педагога. Він вміщує рівень оволодіння знаннями з методики викладання фахових дисциплін, володінням прийомами визначення типу співацького голосу, методами та прийомами роботи над вокальними вправами, вокалізами, музичними творами тощо.

Третій блок характеризується наявністю **функціональних компетенцій** (вокально-виконавська підготовка, спів під власний акомпанемент, співацька майстерність), який реалізується під час здійснення вокально-виконавської та педагогічної діяльності. На даному етапі ключовою стає функціональна спроможність студента-вокаліста як здатність і готовність виконувати функції викладача сольного співу, його здатність до самоаналізу і самокоригування, володіння знаннями щодо системи оцінювання вихованців тощо.

Зосередимо увагу на важливому компоненті функціональних компетенцій, як вокально-виконавська підготовка. Саме цей компонент визначає міру професіоналізму вчителя та впливає на майбутню вокально-хорову освіту учнів. Рівень знань та вмінь, набутих студентом-вокалістом під час навчально-практичної діяльності, впливає на загальну його здатність на достатньому художньому рівні виконувати вокальні твори, на якість здійснення художньо-цілісного та диференційовано-методичного аналізу творів, що включені до шкільної програми, тощо.

Не менш важливим є і компонент, який характеризується вмінням співати під власний акомпанемент, що є складовою професійної компетентності вчителя музичного мистецтва. Оволодіваючи системою компетенцій у цьому напрямку, студент-вокаліст зможе співати з дотриманням основ вокального виконавства, координувати два типи складних дій (спів та гра на музичному інструменті), постійно контролювати динамічне співвідношення звучання голосу та інструменту.

Принадгдно виокремити важливість вивчення музично-теоретичних дисциплін у комплексі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, які допомагають визначити особливості музичної мови (інтонація, музична фраза, тема, тип мелодичного руху, лад, темброве забарвлення), ладотональність (тональний план, наявність відхилень, модуляцій, зіставлень), гармонічну мову, метр, ритм, розмір, жанровий стиль тощо [2; 4]. Все це сприяє розвитку музичного слуху студента-вокаліста. На заняттях з постановки голосу поєднання знань з музично-теоретичних дисциплін удосконалюється і примножується у практичній роботі під час співу народних пісень без супроводу. Такий вид діяльності допомагає студенту налагодити координацію слухових образів і голосу, опанувати навички оперування слуховими уявленнями, зміцнити внутрішні слухові уявлення, звуковий образ мелодії та інтонації, відчуття музичного строю, вміння утримувати тональність.

У вокально-педагогічній діяльності часто спостерігається такий феномен, як наслідування дітьми звучання голосу педагога. За цих обставин важливим постає ще один компонент вищезазначеного блоку – співацька майстерність. Його зміст складають теоретичні знання з анатомії голосового апарату, специфіки співацького дихання, постави, звуковидобування, без яких неможливо здійснювати виконавську діяльність. У практичній роботі майбутньому вчителю музичного мистецтва при формуванні співацьких навичок у дітей допоможе власний досвід щодо м'язових відчуттів, усвідомлення технології співацького дихання, артикуляції, слухового контролю, способів досягнення художньої виразності тощо.

У формуванні фахових компетенцій на заняттях з постановки голосу неабияку роль відіграє просвітницько-педагогічна діяльність. За цих обставин сучасні педагогі-практики [1; 2; 10] схильються до думки про важливість збагачення ерудованості студентів-вокалістів у різних жанрах сольної та ансамблевої вокальної музики різних епох і стилів, специфіку виконання оперних та ораторіальних жанрів (арії, аріозо, сцени). Розкриттю та примноженню змісту даного спрямування сприятиме залу-

чення студентів до практичних постановок мініспектаклів, сцен з опер, тематичних вечорів, концертів тощо. Таким чином студент оволодіває практичними уявленнями про структуру музичного твору, вміннями відтворення її засобами вокальної техніки, удосконалює культуру фразування, тонкощі артикуляції, динамічного розвитку художнього твору під час співу.

Загалом на формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у класі постановки голосу впливає специфіка фахової діяльності педагога-вокаліста. У цьому сенсі принагідно зосередити увагу на його вмінні поєднувати вокальні та інструментальні навички у роботі над вокальними вправами, володінні методикою постановки всіх типів голосів, знанні різножанрового репертуару для різних типів голосів, умінні ілюструвати голосом у всіх регістрах, суб'єктивності проведення занять, поєднанні педагогічної та концертно-виконавської діяльності [4, с. 123].

Реалізація набутих у класі постановки голосу фахових компетенцій майбутніх учителів музичного мистецтва значно посиляться, якщо студент-вокаліст умітиме оцінювати й якість виконання, інтонування інших співаків, буде здатним до самооцінки, самокоригування. За цих обставин він зможе вокально самовдосконалюватися саморозвиватися. У своїй практичній діяльності набуті професійні компетенції сприятимуть правильному діагностуванню вокальних задатків дітей, визначенню типових методів та прийомів формування вокальних навичок в умовах як сольного, так і ансамблевого співу.

Комплекс викладених вище професійних компетенцій, які формуються під час навчально-практичної діяльності студентів-вокалістів, підпорядковується та залежить від стилю спілкування педагога, який панує на заняттях і буде в подальшому впливати на їх професійну майстерність [10, с. 112]. Такий стиль спілкування включає: демократичність, втілення ідей педагогіки співробітництва, особистісно орієнтованого підходу, врахування ступеня активності учнів, їх темперамент, освітньо-культурний та музично-фаховий досвід.

Висновки. Отже, робота студента в класі постановки голосу передбачає опанування комплексу фахових компетенцій, пов'язаних із засвоєнням музично-теоретичних знань, вокальних навичок та умінь, набуттям індивідуальних особистісних якостей, що необхідні для компетентної організації сольного співу вихованців. Такі компетентності поєднуються в три основні блоки: особистісні, професійно-педагогічні та функціональні, які складають основу вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Звичайно, досліджувана нами проблема не вичерпується викладеним у цій статті. Значної уваги, на наш погляд, потребує вивчення інноваційних принципів організації навчання у класі постановки голосу та моделювання фахової діяльності викладача сольного співу, тому дослідницький пошук продовжується.

Література

1. Гринь Л. О. Вокальний голос як професійний інструмент актора музично-драматичного театру. *Професійна освіта: наукові записки*. 2013. № 4. С. 54–59.
2. Данільчишин Ю. М. Акустика голосового апарату й акустична будова голосу. *Культура України*. 2014. № 46. URL: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura46/36.pdf>.
3. Желейко І. Ю. Самовдосконалення як провідна умова професійного росту вчителів музики. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: педагогічні науки: зб. наук. пр.* Ізмаїл, 2004. Вип. 17. С. 25–28.
4. Кисла В. С. Постановка голосу як складова формування педагогічної майстерності. *Педагогічні науки*. 2014. № 21. С. 121–127.
5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. 5-те вид., перероб. і допов. Київ: ФОП Мойсеюк В. Ю., 2007. 656 с.
6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
7. Ражников В. Г. Резервы музыкальной педагогики. Москва: Знание, 1980. 96 с.
8. Русинка І. І. Психологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Знання, 2011. 407 с.

9. Склярєнко І. Ю. Професійне самовдосконалення педагогічної освіти майбутніх учителів музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. пр. / ред. кол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій (відп. ред.) та ін. Київ: НПУ, 2004. Вип. 2 (12). С. 34–37.

10. Стельмащук З. М. До проблеми формування компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Професійні компетенції та компетентність вчителя*: (матеріали регіонального науково-практичного семінару). Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 110–113.

References

1. Hryn, L.O. (2013). Vokalnyi holos yak profesiinyi instrument aktora muzychno-dramatychnoho teatru [Vocal voice as a professional instrument of the actor of musical and dramatic theater]. *Profesiina osvita – Professional education*, 4, 54–59 [in Ukraine].

2. Danilchysyn, Yu.M. (2014). Akustyka holosovoho aparatu y akustychna budova holosu [Acoustics of the voice apparatus and acoustic structure of the voice]. *Kultura Ukrainy – Culture of Ukraine*, 46. URL: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura46/36.pdf> [in Ukraine].

3. Zheleiko, I.Yu. (2004). Samovdoskonalennia yak providna umova profesiinoho rostu vchyteliv muzyky [Self-improvement as a leading condition for the professional growth of music teachers]. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu: pedahohichni nauky – Izmail State Humanities University Scientific Bulletin: Pedagogical Sciences*, 17, 25–28 [in Ukraine].

4. Kysla, V.S. (2014). Postanovka holosu yak skladova formuvannia pedahohichnoi maistemosti [Voice production as a component of forming pedagogical skills]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 21, 121–127 [in Ukraine].

5. Moiseiuk, N.Ye. (2007). *Pedahohika* [Pedagogy]. (5d ed.). Kyiv: FOP Moiseiuk V.Yu. [in Ukraine].

6. Padalka, H. (2008). *Pedahohika mystetstva: teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin* [Art Pedagogy: Theory and Methods of Teaching Arts]. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukraine].

7. Razhnykov, V.H. (1980). *Rezervy muzykalnoi pedahohyky* [Reserves of musical pedagogy]. Moskva: Znanye [in Russian].

8. Rusynka, I.I. (2011). *Psykhohihiia* [Psychology]. (2d ed.). Kyiv: Znannia [in Ukraine].

9. Skliarenko, I.Yu. (2004). Profesiine samovdoskonalennia pedahohichnoi osvity maibutnikh uchyteliv muzyky [Professional self-improvement of pedagogical education of future music teachers]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova – Scientific journal of MP Dragomanov National Pedagogical University. O.H. Moroz, N.V. Huzii (Eds.)*, 2 (12), 34–37 [in Ukraine].

10. Stelmashchuk, Z.M. (2006). Do problemy formuvannia kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [To the problem of forming the competence of a future music teacher]. *Profesiini kompetentsii ta kompetentnist vchytelia – Professional competencies and competence of the teacher*. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka [in Ukraine].

Пархоменко Л. В.

преподаватель кафедры вокально-хорового мастерства
Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Профессиональные компетенции по постановке голоса как составляющая профессиональной компетентности будущего учителя музыкального искусства

В статье рассматривается проблема формирования профессиональных компетенций по постановке голоса как составляющая профессиональной компетентности будущего учителя музыкального искусства. Определена сущность понятия "компетенция" как педагогическая категория. Охарактеризованы главные компетенции в единстве трех блоков: личностные, профессионально-педагогические и функциональные. Акцентировано внимание на специфике профессиональной деятельности педагога-вокалиста.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, студент-вокалист, компетентности, компетенции, блоки, компоненты, постановка голоса.

Parhomenko L. V.

Lecturer at the vocal and choral skills department of Nyzhyn Mykola Gogol State University

The article is focused on the problem of vocational training of students in higher educational establishments.

A sequence of vocal and choral disciplines including voice production, plays a leading role in the art faculties of higher education. The reason is, it is determined by specific work of a specialist whose aim is to provide a practical solution to problems related to formation of spiritual development amongst the younger generation through solo singing.

In these circumstances forming of vocal competences is carried out by classes of staging voice. Thus, aiming to solve the problems of professional improvement of training future music teachers. The result is visible by perfect mastery in the basics of the singer's breath, the right position of voice, variety of voice, ability to adjust dynamics of sound, singing orthoepia, articulation, diction and so on. The importance in the concept of "competence" as a pedagogical category is determined.

The main competencies that constitutes the three blocks are characterized as personal, professional-pedagogical and functional. Each block is delimited by the main components that make up the content and structure of professional competences to be mastered by a vocal student.

The focus is on the specifics vocal teacher's professional activity. It is concluded that the work of the student in the class of voice-overs involves mastering the complex of professional competences. They are related to mastering music-theoretical knowledge, vocal skills and abilities by acquiring individual personal qualities needed for the competent organization of solo singing of pupils.

Key words: future music teacher, student-vocalist, competencies, blocks, components, voice production.